

УДК 339.137.2:334.012.64(045)

Єфремова О. С.Вінницький торговельно-економічний коледж
Київського національного торговельно-економічного університету**НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ**

Досліджено вплив малого бізнесу на конкурентоспроможність національної економіки. Проведено оцінку проектів, що спрямовані на розвиток конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу та боротьбу з корупцією. Запропоновано застосування основних чинників конкурентоспроможності при рейтинговій оцінці розвитку економіки країн за участю малого бізнесу.

Ключові слова: малий бізнес, мале та середнє підприємство, конкурентоспроможність, чинники конкурентоспроможності, корупція, антикорумпованість, організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Постановка проблеми. Фінансово-економічна криза, яку переживає сучасний світ, гостро поставила перед країнами питання про конкурентоспроможність національних економік. Основою зміцнення конкурентоспроможності національної економіки є ефективна діяльність вітчизняних підприємств.

Міжнародний досвід свідчить про те, що лише ті країни, які враховують і точно слідують тенденціям сучасного економічного розвитку, можуть бути конкурентоспроможними [1].

7 жовтня 2014 р. у штаб-квартирі Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) в Парижі підписано Меморандум про взаєморозуміння між урядом України та ОЕСР щодо поглиблення співробітництва (далі – Меморандум), що визначає пріоритетні сфери та форми співробітництва з ОЕСР на дворічний термін, зокрема:

- розвиток малих та середніх підприємств (МСП);
- боротьба з корупцією;
- державне управління;
- управління державними підприємствами;
- удосконалення системи податкового адміністрування;
- розвиток статистики тощо.

Очевидно, що всі групи – малих, середніх і великих підприємств – мають вплив на конкурентоспроможність економіки країни, але, відповідно до Меморандуму, основними сферами співробітництва між урядом України та ОЕСР є «конкуренція та інші питання, інвестування, МСП, конкурентоспроможність, пов'язані з бізнесом», а також «боротьба з корупцією» [2].

Актуальність проблеми формування високого рівня конкурентоспроможності малих господарюючих структур ринкового типу пояснюється насамперед їх головною метою – забезпеченням стабільної економічної безпеки держави за рахунок максимально ефективного використання наявного ресурсного потенціалу.

Дії, які намічені в Україні щодо боротьби з корупцією, дерегуляції, гармонізації законодавства, системи технічного регулювання та стандартів з європейською практикою, безумовно, важливі для покращення умов ведення бізнесу. Разом з тим їх недостатньо для забезпечення конкурентоспроможності малого підприємництва і економіки України загалом [3, с. 106–109].

Відтак, дослідженням подальшого розвитку середніх та малих підприємств та їх ефективного функціонування, а також розробкою науково обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічних основ формування та розвитку їх конкурентоспроможності в умовах

антикорумпованості обумовлено вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми підвищення конкурентоспроможності науковці і практики приділяють значну увагу. Суттєві досягнення у цьому напрямку в своїх роботах одержали дослідження зарубіжних науковців, зокрема: І. Ансоффа, Б. Карлофа, Ж.-Ж. Ламбена, М. Портера, Д. Рікардо, А. Сміта, Й. Шумпетера та ін. Серед вітчизняних науковців слід відмітити фундаментальні і прикладні дослідження А. Андрійчука, Л. Балабанової, Н. Гражевської, Ю. Губені, В. Зіновчука, Т. Зінчук, В. Іванюти, П. Канінського, Ю. Кіндзерського, М. Маліка, В. Мессель-Веселяка, О. Могильного, О. Онищенко, В. Павлової, Г. Паламарчука, Г. Підлесецького, П. Саблука, Р. Фурманюка, О. Школьного, О. Шпикуляка та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Відзначаючи цінність результатів дослідження названих авторів і сучасних наукових розробок з питань формування конкурентоспроможності, слід зауважити, що окремі аспекти зазначеної проблеми залишаються недостатньо вивченими. Це насамперед стосується дослідження сучасних вимог, що висуваються міжнародним співтовариством до формування конкурентоспроможності малого бізнесу згідно проектів, що спрямовані на розвиток конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу та боротьбу з корупцією.

Метою статті є аналіз підходів в діловій сфері побудови малого бізнесу та оцінка проектів, що спрямовані на розвиток конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу та боротьбу з корупцією, застосування основних чинників конкурентоспроможності при рейтинговій оцінці розвитку економіки країн.

Виклад основного матеріалу. Співробітництво між Україною та ОЕСР започатковано у 1997 р. шляхом підписання Кабінетом Міністрів України та ОЕСР Угоди щодо привілеїв, імунітетів та пільг, які надаються ОЕСР на території України.

ОЕСР – міжнародна організація, членами якої на сьогодні є 34 країни. 70 країн мають статус партнерів ОЕСР, беручи участь у багатьох сферах її діяльності. За впливом ОЕСР належить до трійки провідних світових економічних установ поряд з МВФ та Світовим банком.

Від самого початку існування ОЕСР (1961 р.) її діяльність спрямовується на підвищення ефективності економік держав-членів, покращення соціально-економічних умов та ситуації із зайнятністю, забезпечення економічного зростання як індустріально розвинутих країн, так і тих, що розвиваються.

Організація надає можливість її членам обговорювати та визначати напрямки політичного, економічного та соціального розвитку, обмінюватись досвідом, знаходити рішення проблем узгодженої політики та координувати внутрішню політику. В ОЕСР не видаються зобов'язуючі резолюції, натомість, розробляються рекомендації для урядів держав світу щодо удосконалення соціально-економічної політики. Ці рекомендації поєднують у собі позитивний досвід, допомагають знайти шляхи вирішення спільних проблем, скоординувати внутрішню та зовнішню політику.

Функціональними структурними підрозділами ОЕСР є комітети, до складу яких у якості експертів входять представники галузевих міністерств та відомств держав-членів, а також не членів ОЕСР. У рамках комітетів створюються робочі групи зі спеціалізованих питань, серед яких особливе місце відводиться Робочій групі з питань розвитку малого і середнього бізнесу та підприємництва.

ОЕСР готова надати рекомендації стосовно розробки цільової політики у певних сферах, у тому числі щодо заходів, спрямованих на покращення інвестиційного клімату та залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ), розробки всеохоплюючої стратегії розвитку малого і середнього підприємництва, а також підвищення секторної конкурентоспроможності, у тому числі в галузях сільського господарства та зеленої економіки.

Серед проектів ОЕСР на рівні країни, які реалізуються спільно з Україною, а також регіональних проектів, що спрямовані на розвиток конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу та боротьбу з корупцією слід відмітити наступні:

1. Стратегія секторної конкурентоспроможності для України (2009-2015 рр.). Мета цього проекту – удосконалення інвестиційної політики та збільшення обсягу іноземних інвестицій у три ключові сектори української економіки (агробізнес, відновлювані джерела енергії та промислове виробництво). Він поширюється на такі аспекти політики, як доступ до фінансування, підвищення професійності, створення кластерів та інвестиційна політика. Фахівці ОЕСР провели аналіз і підготували цільові політичні рекомендації та програми, щоб допомогти особам, які ухвалюють рішення на найвищому рівні, реалізувати запропоновані реформи в зазначених секторах економіки. Проект підтримує ініціативи Уряду України в напрямку зниження перешкод для імплементації, а також щодо обміну методиками з метою зміцнення інституційного потенціалу, щоб забезпечити стабільну реалізацію реформ. Поточна фаза проекту фінансується спільно з Європейською комісією та урядом Швеції.

2. Стамбульський план дій з боротьби проти корупції (остання перевірка у 2010 р.). Україна мала пройти наступний раунд моніторингу країн у квітні 2014 р., однак цей термін вже минув. Візит до України було заплановано на грудень 2013 р., потім перенесено на січень 2014 р. та зрештою скасовано. Україна також бере участь у двох інших ініціативах у рамках Антикорупційної мережі для країн Східної Європи та Центральної Азії (АКМ) – Тематичних перевірок попередження корупції та ділової етики і Правоохоронній мережі АКМ. Робоча програма АКМ, зокрема, стосовно України, фінансується США, Сполученим Королівством, Швейцарією та Ліхтенштейном.

На сьогодні пріоритетними напрями співробітництва України та ОЕСР є:

– завершення в середньостроковій перспективі процедури набуття членства в Комітеті з конкуренції ОЕСР;

– залучення експертної допомоги ОЕСР у впровадженні Антикорупційної стратегії на 2014–2017 рр.;

– проведення консультацій щодо співпраці з Робочою групою з боротьби з хабарництвом в міжнародних комерційних операціях ОЕСР;

– здійснення спільно з експертами ОЕСР експертної оцінки стану реалізації в Україні Акту з питань малого бізнесу для Європи та підготовки рекомендацій щодо реформування політики розвитку МСП у рамках проекту «Індекс політики щодо МСП: країни Східного партнерства (2012–2015 рр.)»;

– реалізація проекту ОЕСР «Створення умов для започаткування схеми гарантування кредиту для малих і середніх підприємств в агробізнесі» в рамках Євразійської програми конкурентоспроможності; проведення обстеження МСП у регіонах України; аналіз напрямів державної політики та підготовка рекомендацій щодо інструментів регуляторної, інформаційної та фінансової політики на підтримку екологізації МСП у рамках реалізації проекту ОЕСР «Екологізація діяльності малих і середніх підприємств» програми «Екологізація економіки країн Східного партнерства Європейського Союзу» (ЕaP GREEN) (започаткованого в грудні 2014 р.).

Отже, розглянуте вище доводить, що пріоритетними сферами та формами співробітництва України з ОЕСР є розвиток конкурентоспроможності малих та середніх підприємств (МСП) в умовах подолання корупції.

Напередодні вступу України в СОТ принципове значення має негайна розробка національних середньострокових і довгострокових програм підвищення конкурентоздатності, що забезпечать оптимальні темпи економічного зростання. В цих програмах треба зробити наголос на підтримці взаємодії та інтеграції всього бізнес-середища [2].

Глобалізація потребує перетворення не однієї, а багатьох галузей в конкурентоспроможний на світовому ринку комплекс, в якому тісно взаємодітимуть всі форми і рівні бізнесу.

Прикладом подолання цієї проблеми може стати динамічний розвиток економіки у такій країні, як Фінляндія, де відмічено ефективну взаємодію великого, середнього і малого бізнесу. З цією метою була створена гнучка система державно-громадської й приватної підтримки малих і середніх підприємств (МСП). Фінансові механізми цієї підтримки, реалізовані такою державною структурою, як «Фінвера» – надання гарантій, мікрокредитування, венчурне фінансування – є прикладом новаторських рішень.

Ще одним результатом глобалізації по-фінськи стало перетворення малих міст та сіл в інноваційні бізнес-інкубатори. В умовах глобалізації виразно проявляється один із законів сучасного бізнесу – закон гравітації, який можна сформулювати так: «Що краще справи йдуть у великої компанії, то більша сила тяжіння до неї фінансових та інтелектуальних ресурсів, які вона спрямовує на перехід до нової фази розвитку й модернізації, а також підтримку малих і середніх підприємств». Результатом дії цього закону є мультиплікативний інноваційний ефект [4].

Проблемою перенесення розглянутого досвіду на економіку України є наявність тотальної корупції в системі діяльності (точніше – бездіяль-

ності) Антимонопольного комітету, що створило ефект розвитку великих компаній не за рахунок втілення інноваційних технологій, а повного контролю над цінами на продукцію, товари, роботи та послуги у всьому національному бізнес-середовищі. Домінування в національній економічній політиці інтересів олігархій та монополій, що опираються на сировинний потенціал, має суто кон'юнктурний характер і суперечить стратегічним цілям розвитку країни [5].

У міжнародній практиці при рейтинговій оцінці розвитку економік країн передбачено використання основних чинників конкурентоспроможності, серед яких виділяють наступних десять (рис. 1).

Проте з рисунку видно, що на сьогодні характерне місце відводиться таким чинникам, як «рівень розвитку малого бізнесу, включаючи насиченість МП, у тому числі інноваційні малі підприємства (ІМП), ступінь підтримки МП і т. ін.» та «антикорупованість, зменшення адміністративних бар'єрів» (чинники дев'ять і десять). Це вказує на те, що в економіці країн значиме місце відводиться саме малому бізнесу, а також оцінці суттєвості впливу на рівень його розвитку корупційних механізмів.

Слід зауважити, що при оцінці кожного з десяти інтегральних чинників конкурентоспроможності країн їм надається певне значення (бал). Залучаються також результати обстежень та експертиз, здебільшого – дані експертиз саме за дев'ятим-десятим чинниками. На основі підведення підсумків оцінок виводилися рейтинги (місця) країн [4].

Отже, філософія, що визначає інтереси середнього і малого бізнесу, полягає у зміцненні економічного й інноваційного потенціалів держави, що починається з місцевих, локальних ринків і сприяє зростанню добробуту людей та авторитету країни у світі. Тому чесність, прозорість та антикорупованість є не лише визначальними рисами морального підприємництва, а повинні стати основними правилами ведення малого бізнесу в Україні.

Висновки і пропозиції. При вирішенні питань щодо забезпечення відповідності рівня розвитку

малого бізнесу (включаючи насиченість МП, у тому числі інноваційні малі підприємства (ІМП), ступінь підтримки МП і т. ін.) та антикорупованості в Україні нами розглянуто ряд висновків та надано пропозиції:

1. Оскільки конкурентні переваги ХХІ ст. визначаються високим рівнем технологічного розвитку, фінансовою могутністю, комплексністю інфраструктури, в Україні необхідно провести структурну революцію на користь виробничо-інноваційного сектора малого та середнього підприємництва й докорінної модернізації економіки [3, с. 106–109].

2. Оскільки в умовах жорсткої конкуренції висувуються вимоги щодо здатності національної економіки виробляти й споживати нові товари і послуги, при цьому головним результатом такої жорсткої конкуренції повинні бути: адаптація малих підприємств-лідерів до нових умов світового ринку і зберігання їхніх лідерських позицій всередині країни. Для цього необхідна програма державної підтримки вітчизняних експортерів.

Також українські малі й середні підприємства повинні одержати адаптаційний період на 5–7 років для підготовки до жорсткої конкуренції при виході на відкритий світовий ринок [6].

3. Практика економік сучасних розвинутих країн доводить, що чим більше ефективно працюючих на ринку конкурентоспроможних малих і середніх підприємств у промисловості, будівництві й інноваційній сфері, то більший внесок цього сектора у ВВП країни і вищі темпи економічного розвитку сфери. В зв'язку з цим виникає нагальна потреба у підтримці саме сфер малого бізнесу країни [1].

4. Створення механізму «привабливої політики» для сектора малого та середнього підприємництва (зменшення податкового пресу, розвиток наукових підходів конструктивності та інноваційності менеджменту і т. ін.) дасть змогу практично реалізувати реальний потенціал підвищення конкурентоспроможності й економічного зростання за рахунок інтенсивного розвитку малого бізнесу в середньостроковій і довгостроковій перспективах.

На перший план виходять реформування природних монополій (при жорсткості державного контролю), перебудова бюджетної політики, подолання адміністративно-бюрократичних бар'єрів на шляху розвитку підприємництва, боротьба з корупцією [3, с. 106–109].

5. Запровадження гнучких механізмів доступу малих підприємств до фінансових ресурсів – мікрофінансування, гарантування, лізингу, франчайзингу, повернення банківського сектора до потреб малого бізнесу, його реструктуризація, створить умови для ефективної взаємодії великого, середнього і малого бізнесу [5, с. 88–93].

6. Аналіз норм і положень проекту Закону України «Про внутрішню торгівлю» показав, що в ньому недостатньо виражено й захищено права і законні інтереси основного суб'єкта діяльності – виробника-постачальника малого і середнього підприємства, які виробляють і постачають продукцію. При цьому перед ними торговельними мережами висувуються надмірно обтяжливі вимоги й умови ділового співробітництва,

Рис. 1. Основні чинники конкурентоспроможності при рейтинговій оцінці розвитку економіки країн

що створюють економічні бар'єри у їх господарській діяльності, негативно впливають на рівень їх конкурентоспроможності, призводять до порушення балансу інтересів суб'єктів господарювання і громадян-споживачів. Тому постає завдання забезпечити дотримання прав і законних інтересів суб'єктів господарської діяльності – юридичних осіб – продавців (торгових мереж) і виробників-постачальників продукції [5, с. 88–93].

7. Слід усвідомити, що реальну конкурентоспроможність створюють самі підприємства шляхом власного вдосконалення, зокрема, вдосконалення систем менеджменту, які вони застосовують. Саме тому українським підприємствам вкрай важливо опанувати ділову культуру, при цьому провідним організаціям розвинутих європейських країн, та застосувати у себе їх кращі ділові практики [6].

Список літератури:

1. Білопола О.М. Сучасні підходи до оцінювання конкурентоспроможності малих підприємств / О.М. Білопола // Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця. – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <file:///H:/BAK/Білопола%20О.М.%20СУЧАСНІ%20ПІДХОДИ%20ДО%20ОЦІНЮВАННЯ%20КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ%20МАЛИХ%20ПІДПРИЄМСТВ.pdf>.
2. Меморандум взаєморозуміння між урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо поглиблення співробітництва, укладений Кабінетом Міністрів України 07.10.2014 р. -№ 966/003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unesco.mfa.gov.ua/ua>.
3. Солоїд О.В. Концепція підтримки конкурентоспроможності малих підприємств / О.В. Солоїд // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 6. – Т. 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_6_4/106-109.pdf.
4. Всесвітній економічний форум The global competitiveness report – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.weforum.org.ua.
5. Ковальов Є.В. Вплив малого, середнього і великого бізнесу на конкурентоспроможність економіки / Є.В. Ковальов // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///H:/BAK/15_Kovalev.pdf.
6. Воржакова Ю.П. Зовнішні та внутрішні чинники формування конкурентоспроможності малих підприємств / Ю.П. Воржакова, Л.Є. Довгань // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <file:///H:/BAK/Воржакова.pdf>.

Ефремова А. С.

Винницький торгово-економічний коледж
Київського національного торгово-економічного університета

НАПРАВЛЕННЯ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ МАЛОГО БИЗНЕСА

Резюме

Исследовано влияние малого бизнеса на конкурентоспособность национальной экономики. Проведена оценка проектов, направленных на развитие конкурентоспособности отечественного бизнеса и борьбу с коррупцией. Предложено применение основных факторов конкурентоспособности при рейтинговой оценке развития экономики стран с участием малого бизнеса.

Ключевые слова: малый бизнес, малое и среднее предприятия, конкурентоспособность, факторы конкурентоспособности, коррупция, антикоррупционированность, организация экономического сотрудничества и развития (ОЭСР).

Iefremova O. S.

Vinnitsa College of Trade and Economics
Kyiv National University of Trade and Economics

COMPETITIVENESS INCREASING DIRECTIONS OF SMALL BUSINESSES

Summary

The influence of small businesses on the competitiveness of the national economy was investigated. The evaluation of projects aimed on the development of competitiveness of domestic business and fighting corruption was conducted. Applications of the main factors of competitiveness according ranking evaluation of economic development of the countries with the participation of small businesses were proposed.

Keywords: small businesses, small and medium enterprises, competitiveness, factors of competitiveness, corruption, anti-corruption, Organization of economic co-operation and development (OECD).